

resource] // El mundo. – 2006. – 22 de marzo. – Mode of access: <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/03/22/espana/1143026444.html> 8. Испанская система борьбы с терроризмом: до и после взрывов в Мадриде [Электронный ресурс] // Интернет-ресурс о борьбе с терроризмом. – Режим доступа: <http://studies.agentura.ru/tr/spain/servicesreforms/>

Ю. Подаснко

ФОРМУВАННЯ КОСМОПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОЛОДІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Наш час позначений прогресуючими процесами глобалізації та світової інтеграції. Для України, що обрала курс на долучення до європейської спільноти, звичайно, найбільшої актуальності набувають процеси євроінтеграції. Серед інших, в українському освітянському та політичному середовищі, гострі дискусії викликають питання доцільності реформування вітчизняної системи освіти відповідно до вимог Болонського процесу, до якого долучилися майже всі європейські країни. Водночас, чимало аспектів освітніх реформ у Європі ще досі залишаються недослідженими.

Аналізуючи процеси європейської інтеграції вчені досить рідко звертають увагу на роль молоді у них. В той час коли саме молодь, як відомо, завжди йде в авангарді суспільних змін. Ще дослідниця М.Мід свого часу ототожнила молодь із «соціальним бульдозером», що розчищає шлях для суспільних змін та перетворень [14]. Ось і зараз, є підстави вважати, що молодь, а особливо молодь об'єднаної Європи, відіграє надзвичайно важливу роль у процесах європейської інтеграції. Для нашої держави ці питання набувають все більшої актуальності у зв'язку зі стрімким залученням української молоді до участі у європейських освітніх програмах та проектах.

Проблемами дослідження ролі та становища молоді у суспільстві займалися такі дослідники: Н.Блінов, В.Волков, І.Льїнський, В.Лісовський, І.Кон, Н.Победа, О.Вагугін, Н.Паніна, Н.Блінова, В.Васильєва, чії праці присвячені проблемам молоді як особливої соціально-демографічної групи. Ці дослідження спрямовані, в основному, на аналіз становища молоді в соціальній структурі суспільства, на характеристику специфіки її субкультури. Інша група вчених концентрує увагу на проблемі політичної культури молоді, впливу різних факторів на її соціалізацію. До числа авторів, які інтенсивно працюють над цією проблематикою, належать: М.Головатий, В.Бебик, В.Рєбкало, Є.Головаха, О.Яременко, В.Соколов та ін. В основі їхніх розробок – об'єктивне вивчення всіх сторін соціуму, які справляють вплив на молодь, вплив соціального середовища на формування гармонійної особистості. Проблемам формування та реалізації молодіжної політики, участі молоді, молодіжних об'єднань у процесах державотворення, розвитку громадянського суспільства присвячено праці відомих українських

дослідників: В.Головенька, В.Куліка, М.Пірен, М.Перепелиці, в яких автори в цілому дослідили проблему формування та реалізації молодіжної політики, питання професійної соціалізації молодого покоління. Питаннями євроінтеграції та формування європейської ідентичності займаються автори: А.Коновалов, В.Андрусів, Д.Демонд, Ю.Хабермас та інші.

Однак, недостатньо дослідженими на сьогодні залишаються питання реформування освітньої системи ЄС, тенденції молодіжної взаємодії та співпраці у рамках Союзу, участь української молоді у діяльності європейських молодіжних організацій та рухів з точки зору передбачення можливих перспектив та наслідків такого співробітництва.

Отже, метою статті є дослідження основних тенденцій розвитку європейської молодіжної інтеграції, а також механізмів та специфіки формування космополітичних орієнтацій молоді Європи.

Болонський процес, що характеризує чинну освітню систему країн ЄС став наслідком розвитку Євросоюзу. Після свого об'єднання «єдина Європа» спрямовує свої зусилля на формування у її мешканців спільного бачення європейського майбутнього, формуючи у них загальноєвропейську ідентичність та світогляд. Як пише Н.Пелагеша: «В певний момент творці європейського проекту усвідомили, що без загальної підтримки ідеї інтеграції, без відчуття ідентичності з європейською спільнотою, яка має сформуватися в межах об'єднання, майбутнє цього проекту стане примарним» [11, с.168].

Саме так зародився задекларований у Болонській декларації «європейський вимір», що покликаний зробити європейську ідею (ідею «Єдиної Європи») привабливою для пересічних громадян країн-членів Європейського Союзу. Нині, як уявляється, цим процесам покликана сприяти модернізована освітня система ЄС. Адже, на думку Н.Пелагеша, саме освіта безпосередньо впливає на формування світогляду, інтересів, розуміння і підтримку чи заперечення тих чи інших соціально-політичних явищ і процесів [11, с. 169]. Поряд з виконанням виховної функції, освітня політика є важливим інструментом політичного управління.

Система освіти всіх світових держав завжди була покликана створити та інституціоналізувати певний тип громадянина, найбільш прийнятний для кожного окремого суспільства. На противагу минулому, реформування освітньої системи у вимірі Болонського процесу має на меті вже не виховання громадянина окремої національної держави, а виховання громадянина ЄС або, навіть, громадянина світу. У цьому власне і проявляється тенденція космополітизації європейського освітнього простору.

В історії політичної думки було чимало спроб обґрунтування доцільності та аргументації переваг так званої «космополітичної концепції освіти». Ще давні стоїки стверджували, що виховання гарного громадянина – це, насамперед, виховання громадянина світу. Серед сучасних дослідників М.Нуссбаум обґрунтовує 4 переваги космополітичної концепції освіти: 1) Даний тип освіти дозволяє краще пізнати самих себе; 2) Це допомагає досягти більших успіхів у вирішенні проблем, що вимагають міжнародної співпраці; 3) Сприяння визнанню реальних моральних зобов'язань перед

іншим світом, що інакше залишились би невизнаними; 4) Люди здатні будуть послідовно та логічно міркувати про розмаїття та відмінності, які вони готові захищати [9].

Як уявляється, сьогодні космополітична концепція освіти знаходить своє втілення у реформуванні освітньої системи ЄС. Вказана тенденція, в свою чергу, реалізується на трьох рівнях:

Надержавному (союзному) рівні; що характеризує запровадження та реалізацію стратегії усієї освітньої діяльності ЄС, офіційно закріпленої у Болонській декларації та спрямованої на формування і виховання спільного громадянства;

Державному; що визначається механізмами адаптації власної державної освітньої системи до вимог Болонського процесу;

Недержавному рівні; що виявляється у розгортанні процесів європейської молодіжної інтеграції у межах та поза межами 27 країн - членів ЄС.

Характеризуючи перший рівень, варто зазначити, що переважно всі офіційні документи ЄС, що стосуються молодіжної та освітньої політики досить чітко ставлять на меті створення єдиного освітнього простору. Основоположним документом, розробленим під егідою Ради Європи, була Європейська Хартія участі молоді у муніципальному та регіональному житті, ухвалена 1992 року Постійною конференцією Конгресу місцевих та регіональних влад Європи [12, с. 103]. 1997 року Рада Європи ухвалила Рекомендацію № R (97) 3 про участь молоді у розбудові майбутнього громадянського суспільства. В ній міститься заклик до урядів держав – членів Ради розвивати співробітництво між молодіжними організаціями та органами влади на національному, регіональному та місцевому рівнях, заохочувати молодих людей до участі у добродійній суспільній службі, сприяти співпраці між молодими людьми та місцевими і загальнодержавними молодіжними структурами в країнах Центральної та Східної Європи в рамках діючих європейських програм [12, с.104].

Нещодавно Радою Європи був прийнятий Європейський Молодіжний Пакт 2005 року як один з інструментів для досягнення основних цілей європейської молодіжної політики [16]. Його мета - поліпшити освіту, навчання, рухливість, зайнятість і суспільне включення молоді, допомагаючи досягти робочо-життєвого балансу.

Основними інструментами європейської політики в галузі освіти в різний час є спільні проекти і програми, реалізація яких має сприяти творенню «Європи без кордонів і бар'єрів». Вони спрямовані на: підвищення якості та ефективності навчання, гарантування визнання дипломів та обмін інформацією. Однак, поміж рядками чітко видніється стратегія формування загальноєвропейської свідомості та ідентичності та набуття молоддю єдиного європейського громадянства. Текст Болонської декларації, зокрема, містить пункт, у якому йдеться про те, що однією з головних цілей освітніх реформ є запровадження «європейського виміру» [11, с. 171].

Перші освітні програми ЄС було запроваджено в період з 1987 по 1990 рік [11, с. 171]. Найбільше фінансування та найзначніший попит

серед молоді нині мають інтеграційні освітні програми ЄС: «Темпус», «Ерасмус», «Комет», «Сократ», «Леонардо да Вінчі», «Мінерва», «Людство в дії», «Європейський молодіжний форум» тощо, які спрямовані на обмін студентами, викладачами та молодими вченими, вдосконалення їх мовної практики і кваліфікації, формування єдиного інформаційного простору. Однією з цілей цих програм є конвергенція національних освітніх систем до 2010 року в рамках Болонського процесу. Останнім часом широкої популярності набули програми і проекти, націлені на виховання толерантності і солідарності між народами, боротьбу з ксенофобією, адаптацію мігрантів, а також залучення молодих людей в діалог культур і конфесій. У Європі такі програми реалізуються, в основному, силами різних неурядових організацій за координуючої ролі державних структур і охоплюють молодих людей з числа представників місцевих груп і мігрантів, а також викладачів та експертів.

Переходячи до розгляду другого та третього рівнів розвитку європейської освітньої політики, стосовно другого з них, варто зауважити, що очевидним фактом є те, що попри визнання певних його недоліків, Болонський процес зараз безумовно підтримується та реалізується у майже всіх країнах - членах ЄС. Наслідком реформування системи європейської освіти за «Болонським сценарієм», стали: по-перше, європеїзація навчальних планів, яка передбачає розробку навчальних програм з дисциплін, присвячених євроінтеграції, і, по-друге, реалізація програм студентської та викладацької мобільності всередині ЄС [11, с.172].

Що ж стосується третього рівня, то нині за підтримки структур ЄС та Ради Європи здійснюється формування досить потужних неурядових молодіжних організацій та молодіжних структур, що є, з одного боку, необхідною умовою розвитку демократії в країнах європейського регіону, а з іншого, – основним знаряддям набуття молоддю «єдиної Європи» спільної загальноєвропейської ідентичності та громадянства.

Проаналізувавши тенденції в освітній політиці та молодіжному середовищі ЄС, доцільним є означення даних процесів поняттям Європейська молодіжна інтеграція, яку можна визначити як цілеспрямований процес поглиблення взаємодії та співпраці молодіжних лідерів, організацій та рухів різних країн між собою, що здійснюється наддержавними, державними та недержавними (громадянськими) інституціями з метою формування єдиного європейського освітнього простору, побудови «єдиної Європи», формування загальноєвропейської ідентичності та громадянства.

Даний процес характеризується перманентною тенденцією формування в молодого європейського покоління космополітичних орієнтацій та установок і має такі специфічні риси:

Інтегральною частиною всіх освітніх програм ЄС є сприяння вивченню іноземних мов. Зрозуміло, що для існування європейської спільноти її члени мають розуміти одне одного, а тому в такій спільноті рівень володіння іноземними мовами має бути високим. Останні дослідження «Єврбарометра» свідчать, що 80% європейських студентів володіють

двома іноземними мовами [11, с.172]. Даний факт, безумовно, виступає специфічною особливістю формування космополітичного світогляду.

Досить помітним явищем стає виняткова підтримка молоддю структур ЄС та Ради Європи, а також їх ініціатив і проєктів. Євросоюз має позитивний імідж серед європейської молоді. Переважна більшість європейської молоді вірить, що завдяки Євросоюзу за 10 років буде легше подорожувати, вчитися, працювати і мешкати будь-де у Європі. Такі дані наводить соціологічна служба «Євробарометр», що працює над дослідженням громадської думки в державах ЄС від імені Єврокомісії, та проводить дослідження щонайменше двічі на рік [16]. Космополітичний характер європейської освітньої політики проявляється також в тому, що за даними соціологічних досліджень, проведених з 1996 по 2004 рік серед молоді 15 країн - членів ЄС: 58% респондентів визнали, що в значній мірі вважають себе європейцями [16]. При цьому переважна більшість з них вже здатні іменувати себе громадянами світу.

Робота деяких європейських освітніх програм виходить за рамки Європи. Так, програма «Молодь Європи», спрямована на розвиток співпраці європейських молодіжних організацій з країнами Східної Європи, Кавказу, Латинської Америки. До числа таких програм відноситься і «Людство в дії», що вже 4 рік залучає до своїх лав молодь України. Передусім, вони розраховані на розвиток міжкультурного діалогу між молоддю різних національностей, меншин, вікових груп. Спільними рисами, що об'єднують цих молодих людей є те, що всі вони є здібними, успішними студентами, що добре володіють кількома іноземними мовами, відкриті до нового, комунікабельні та перспективні, а значить – готові сприймати та розповсюджувати нові знання, отримані на програмі. Саме ці люди в майбутньому і стають апологетами ідей космополітизму та підтримки світової інтеграції, прищеплених їм керівниками освітніх програм нового типу.

У діяльності європейських наднаціональних структур стосовно молоді можна виділити такі основні напрями, як: освіта, свобода пересування, зайнятість і професійна підготовка, залучення молоді до добровільної діяльності, освоєння молодими людьми інформаційних технологій, культурного розвитку, зближення молоді країн - членів ЄС та інших держав, заохочення громадської активності молоді, освіти в області захисту прав людини, сприяння міжкультурному діалогу та мультикультуралізму. Досить актуального значення набуває тема необхідності захисту прав національних так само як і будь-яких інших меншин, що займають особливе місце у сучасному світі, – це є перший крок до створення світової держави без обмежень та кордонів.

Таким чином, досить помітним видається той факт, що всі новостворені освітні програми ЄС покликані та вже активно виховують новий клас космополітів, про який писав проф. Р.Шілер з Йельського університету: «В міру поступу глобалізації у світі з'являється новий космополітичний клас. Цьому сприяє розвиток засобів зв'язку та Інтернету, можливість швидше і дешевше подорожувати світом, міграція робочої сили і посилення

транснаціональних корпорацій» [10].

Отже, ставка, зроблена керманічами ЄС саме на молодь є безпрограшною. Адже молодь, як зазначає А.Карнаух: «це не тільки суб'єкт, спадкоємець матеріальних і духовних багатств суспільства, а й творець нових прогресивніших суспільно-політичних відносин» [6, с. 64]. Потенціал молодих людей, що формують майбутнє – безмежний, важко переоцінити їх значення для держави, так само як і значення освіти для просування ідей інтеграції. Уряди об'єднаної Європи вже давно усвідомили, що контроль над освітою є потенційно вирішальним фактором для майбутньої легітимності європейських інститутів.

Принципово іншою тенденцією є розповсюдження описаних принципів освітньої діяльності на держави, що не є членами ЄС.

Активна участь в європейських проектах, в роботі міжнародних організацій могла б покращити усвідомлення молодими європейцями – не членами ЄС, їх приналежності до Європи і розуміння своєї єдиної ідентичності. Визнання європейської ідентичності можна і варто, на думку політичних діячів ЄС, підсилувати через заходи, спрямовані на поліпшення інформованості населення і посилення їх інтересу до європейської політики. Одним з таких заходів є навчання молодих людей, надання їм інформації про те, як працюють європейські інститути. Таке навчання користується популярністю майже у всіх європейських громадян, незалежно від віку та країни проживання. Так, наприклад, двічі на рік студенти України, Росії та Білорусі у рамках програми «Study Tours to Poland» здійснюють оглядові візити до Польщі, що покликані продемонструвати, насамперед, позитивні зрушення, що відбулися у даній державі, після вступу до ЄС [17]. Слід зазначити, що дана програма користується значною популярністю серед української молоді, адже всі витрати на проїзд, проживання та перебування у Польщі покриває польська сторона.

У зв'язку із цим постає чимало нових, проте не менш актуальних запитань, що вимагають відповідей: навіщо (не враховуючи офіційно задекларованих у документах ЄС альтруїстичних намірів поширення демократичних освітніх принципів на всі європейські країни) державам - членам ЄС витратити значні кошти (у 2006 році Європарламент схвалив об'єднану програму освітньої діяльності у Європі, виділивши на неї 7 мільярдів євро!) на розвиток освітньої сфери країн - не членів Союзу? Які латентні цілі переслідуються при цьому структурами ЄС? Водночас виникає інше питання: а чи структурами ЄС переслідуються дані цілі, чи, можливо, більш потужними об'єднаннями, що не обмежуються європейськими кордонами? Проте найбільш актуально та гостро стоїть питання про можливі наслідки від сліпого переймання освітньої системи та принципів освітньої діяльності ЄС для України.

Варто наголосити на тому, що українська молодь, яка нині, на думку М.Білик, переживає процес переоцінки суспільних та культурних цінностей попередніх поколінь, є досить вразливою та сприйнятливою до новітніх європейських течій молодіжної активності [2, с.103]. Вона, силами

урядових та недержавних структур ЄС, активно долучається до процесів європейської молодіжної інтеграції. Все більше українських студентів бере участь у європейських програмах обміну та стажування. Переважна частина з них повертається із вкладеними у свідомості «новими цінностями»: індивідуалізму, толерантності, свободи, поваги до прав людини тощо.

В той же час, як відомо, процеси глобалізації та пов'язаної з нею світової інтеграції не є однолінійними. Європейська інтеграція може сприяти як взаєморозумінню завдяки поширенню інформації про інші культури, так і посиленню економічної нерівності та антагонізму культур різних груп населення. Ще С.Хантінгтон з цього приводу зазначав: «Якщо хтось вважає, що глобалізація передбачає, що різноманітні залучені до цього спільноти однаково впливають на ці процеси, то він помиляється. Глобалізація слугує поширенню західних образів, символів та цінностей через транснаціональні ЗМІ, рекламні та інші агентства» [3, с.114]. То чи можемо ми бути впевнені, що набираюча оберті європейська молодіжна інтеграція несе за собою виключно позитивні наслідки для української молоді, виконує суто альтруїстичні цілі з розбудови демократії та громадянського суспільства у країнах, що поки що до цієї «великої Європи» не входять? Чому саме зараз розвинуті європейські країни разом зі створеними ними молодіжними утвореннями надзвичайно високу увагу приділяють державам не - членам ЄС: Україні, Білорусі, Молдові, Румунії, Хорватії, Боснії та Герцеговині?

Молодь є основною рушійною силою прогресивного суспільно-політичного розвитку на етапі становлення української політичної нації. Тому «сліпе» сприйняття зразків молодіжної активності ЄС не є найкращим інструментом досягнення гармонійних взаємовідносин української молоді, суспільства та влади. Позитивні здобутки європейських країн, звичайно, потрібно використовувати, проте, як уявляється, лише трансформуючи їх відповідно до об'єктивних реалій нашого суспільства.

1. Андрусів В. Нормативний дискурс формування європейської ідентичності // Політичний менеджмент. – 2008. - № 4. – С. 57-68. 2. Билик М. Особливості формування політичної культури сучасної молоді // Соціальна психологія. - 2004. - № 4 (6). - С. 96-105. 3. Этнические и региональные конфликты в Евразии: в 3 кн.: Кн. 3 Международный опыт разрешения этнических конфликтов / Общ. ред. Б. Коппитерс, Э. Ремакль, А. Зверев. – М.: Издательство «Весь мир», 1997. – 304 с. 4. Загальна декларація прав людини / ООН. - Міжнародний документ від 10.12.1948 – www.zakon.rada.gov.ua (Законодавство Верховної Ради України). 5. За молоддю майбутне. Стратегії європейської молодіжної політики // www.europeans.org.ua (Інтернет-портал «Ми - європейці»). 6. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні // Політичний менеджмент. - 2005. - № 4 (13). - С. 63-69. 7. Коновалов А. Молодіжна політика в контексті Європейської інтеграції // Інформаційно-просвітницьке видання «Я». - 2006. - № 4. 8. Леонтьев К. Средний европеец как орудие всемирного разрушения / www.lib.ru (Библиотека научной и художественной литературы). 9. Нуссбаум М.

Патриотизм и космополитизм // Логос, 2006. - № 53. – с. 110-119. **10.** Олексюк Б. А ви місцевий? Космополітизм в добу глобалізації // День. - № 25, 2007. **11.** Пелагеша Н. Студентська та викладацька мобільність у Західній Європі // Політичний менеджмент. - № 6, 2008. – с. 167 – 173. **12.** Плоский К. В. Участь молоді у розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи // Український соціум. - 2005. - № 1 (6). - С.101-111. **13.** Пробийголова Н. Деякі тенденції процесу політичної соціалізації молоді // Політичний менеджмент. - 2005. - № 4 (13). - С. 70-81. **14.** Тарасов А. Молодежь как социальный бульдозер // <http://lomleft.narod.ru/press/le003/0008-ru.htm>. **15.** Шиян С. Формування концепції політичної соціалізації молоді в Україні // http://bdpu.org/scientific_published/Students_publications2/21. **16.** Європейський молодіжний пакт // <http://europa.eu/youth> (Європейський молодіжний портал). **17.** www.studytours.pl – Офіційний сервер програми стажувань Study Tours to Poland.

І. Ворчакова

РІВЕНЬ УЧАСТІ ЖІНОК В СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН

На сучасному етапі розвитку світового співтовариства гендерні диспропорції в галузі основних прав людини стають повсюдно помітними. Однак існують групи країн, де політика, яка зачіпає інтереси жінок і чоловіків набуває виражений характер. Перш за все, в країнах з активною гендерною політикою (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія) представленість жінок в законодавчих органах складає 37-48%, що дозволяє депутатам-жінкам відчутно впливати на політичні рішення. Хоча на сьогодні історія вже знає країну в якій рівень представництва жінок в парламенті вище, ніж в Скандинавських країнах – це африканська країна Руанда (кількість жінок в парламенті 48,8%). Але поки що соціально орієнтованою, з вираженою гендерною політикою цю країну важко назвати.

Для проведення егалітарної політики важливе значення має частка жінок в складі національного уряду. В Швеції і Норвегії урядові посади поділені порівну між жінками та чоловіками, в Фінляндії, Данії та Нідерландах більше однієї тритини чисельності кабінету міністрів представлено жінками. В складі регіональних парламентів Швеції частка жінок складає 40%. Однією з причин високого рівня представництва жінок є політика „позитивних дій”. Таку політику проводять уряд і політичні партії. Так, в 80-ті роки ХХ століття більшість партій скандинавських країн ввели квоти для жінок, а шведський і датський уряд проголосили основним принципом своєї політики рівність між жінками та чоловіками [2, с. 97].

Політика „позитивних дій” – це технології, які використовуються урядом та політичними партіями по втягуванню жінок в політику (введення квот в партійних списках в період виборчих кампаній, резервування місць для жінок в складі уряду і т.д.) [6, с. 166].